

PROŠTENJARSKA CRKVA MAJKE BOŽJE KORUŠKE U KRIŽEVCIMA

KREŠIMIR ŽINIĆ

upr. Župe BDM Žalosne i
Sv. Marka Križevčanina u Križevcima

Sadašnja Župa Blažene Djevice Marije Žalosne i Sv. Marka Križevčanina u Križevcima sa župnom crkvom Majke Božje Koruške proglašena je dekretom zagrebačkog nadbiskupa Josipa kardinala Bozanića 2004. g., na svetkovinu sv. Josipa. U dekretu, između ostalog, stoji: "Da bi se za vjernike zapadnog područja župe sv. Ane u Križevcima osigurala redovita i trajna župna pastoralna služba, nakon što sam razmotrio mišljenja i prijedloge svećenika Križevačkog dekanata i posavjetovao se s Prezbiterskim vijećem Nadbiskupije zagrebačke, ovime, prema kanonskim odredbama (kan. 515, § 2 ZKP), s danom 19. ožujka 2004. godine, osnivam ŽUPU B. D. MARIJE ŽALOSNE I SV. MARKA KRIŽEVČANINA. ...Župa će kao prvog zaštitnika slaviti BDM Žalosnu, a kao drugog sv. Marka Križevčanina. Kao župna crkva služiti će proštenjarska crkva BDM Žalosne. Nova župa BDM Žalosne i sv. Marka Križevčanina neka bude na slavu Božju, na čast Marije, Majke Crkve, na duhovnu dobrobit župljana i na pomoć njihovu cjelovitom duhovnom i materijalnom razvoju."

Tako je naslonjen, na milostima blistajuću, Majku Božju Korušku, započeo život nove župe.

1. PROŠTENJARSKA CRKVA MAJKE BOŽJE KORUŠKE

Svakom prolazniku, na ulazu sa zapadne strane grada Križevaca, upada u oči prekrasna barokna proštenjarska crkva Majke Božje Koruške sa zvonikom i kupolom. "Crkva Majke Božje Koruške jedinstveni je primjer centralne građevine s trolisnim svetištem, tlocrtno križnog oblika. Središnji prostor, u kojem je smješten kip, natkriven je širokom kupolom iznad koje je moćna lanterna završena lukovicom. Centralni prostor osvijetljen je kroz prozore u kapelama, a u gornjoj razini kroz polukružno zaključene prozore pod svodom kupole, u koju su usiječene susvodnice.¹ Na plastično ukrašenom pročelju dominira kip Bezgrešne Djevice Marije iz 1718. g. smješten u niši, a oko kipa u pravilnom su razmaku na istaknutim konzolama smješteni kipovi četiri anđela. Jedan od anđela drži u rukama štit s grbom

grada Križevaca, dok je na štitu anđela nasuprot, zapis o posveti novog zvonika iz 1872. godine.²

No, priča o povijesti ove crkve započela je nešto ranije, u drugoj polovici 17. stoljeća.

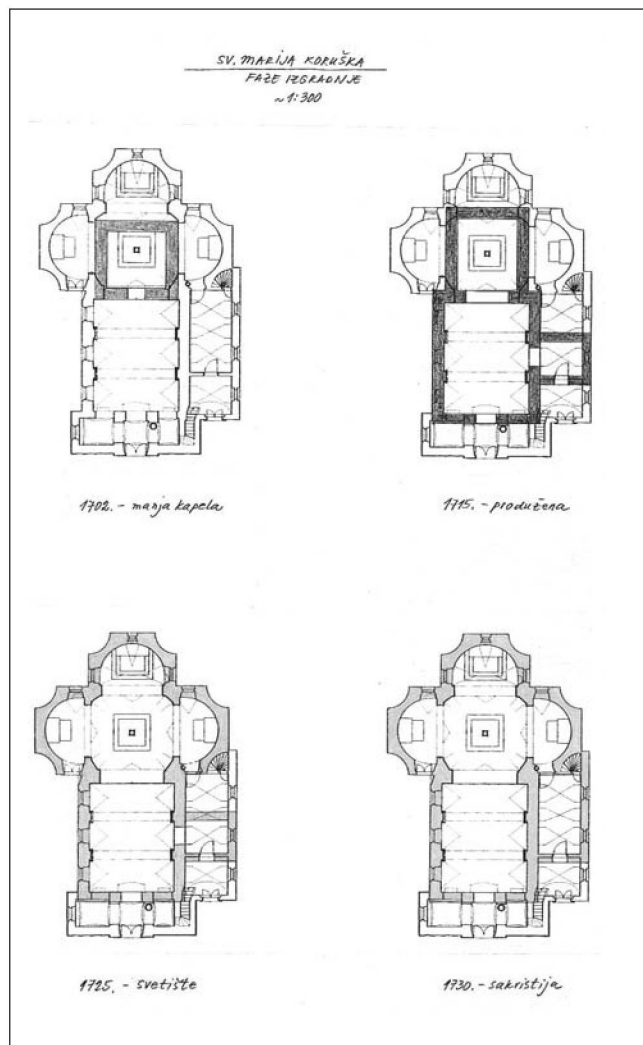
1.a. Kip Gospe Žalosne

Samoj crkvi prethodio je kip Gospe Žalosne koja u svojem naručju drži svog Sina, netom skinutog s križa. Ovom kulturnom djelu pripisuje se epitet najstarijeg javnog kamenog spomenika u Križevcima, a izradio ga je 1674. varaždinski kipar Ivan Jakov Altenbach po nalogu Marije Juhrin (Jurčin), supruge potkapetana tvrđave Nikole Makara.

Kip Gospe Žalosne ima iza sebe bogatu povijest protkanu čudesima, a i legendama. Povijesti je poznato da se ubrzo nakon donatoričine smrti kip srušio i nitko nije posebno mario zbog toga,

1. Benger, Nikola, Kraljica mučenika, Matica hrvatska, Ogranak Križevci, Križevci 1996., str. 84-85

2 Usp. Umjetnička topografija Hrvatske, Križevci grad i okolica, Institut za povijest umjetnosti, Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1993., str. 159

sve dok se za to nije pobrinula Providnost. Naime, Križevčanin Martin Hundrić u snu je imao viđenje. Vidio se kako je zapao u glib vode iz koje se svojim snagama nije mogao izvući. I dok se tako nalazio u smrtnoj pogibli, ukazao mu se kip Gospe koji mu je obećao izbavljenje, ako ga vrati iz zaborava i dade mu prijašnji sjaj. Čim je potvrdno odgovorio, kip mu pruži ruku i izvuče ga iz vode. Već sljedećeg dana Martin se s još nekolicinom sumješšana spremio na put da našim vojnicima, u to vrijeme vodile su se borbe s Turcima, proda vino. Na putu, Martin upadne među Turke. Pratlja se umah razbježala, a Martin je ostao sam uz svoja kola s jednim ranjenikom. Izrekavši zavjet s pouzdanjem u Gospu, uspio se othrvati razbojnicima. Na povratku je imao samo jednu misao - izvršiti zavjet. Uz troškovnu pripomoć Mije Berkovića, onog što je ostao uz njega ranjen, podigao je i natkrio kip njegove Pomoćnice u nevolji.

Kip nije zadugo ostao na mjestu. Pod udarima jakog vjetra ponovno se srušio, a podigao ga je Marko Lončarić. Marku Lončariću se, naime, u vrlo teškoj bolesti u snu prikazao srušeni kip i obećao mu ozdravljenje, ako se pobrine da se kip opet podigne. Marko se ubrzo oporavio, mimo očekivanja sviju, i zajedno s još šestoricom bez muke podigao i učvrstio kip i stup te ga natkrio krovom.

1.b. Poklonac i crkva Majke Božje Koruške

Kako se kult čudotvornog kipa širio, križevački župnik Juraj Janković podigao je ovdje 1702. manju kapelicu. Toj prvotnoj kapelici su 1715. g. dodani novi zidovi koji su činili lađu crkve, a stari su zidovi poslužili kao svetište. U lađu su ušla dva prekrasna oltara: Presvetog Trojstva i Svetih triju kraljeva koji su kasnije smješteni u lijevu i desnu apsidu kao bočni oltari. Križevački župnik Lovro Starčić darovima vjernika dao je 1725. g. izvesti nove apsidalne dogradnje, kružno oblikovane, a iznad samog kipa uzdiže se visoko uzdignuta kupola urešena limenim krovom. Čim je crkva bila dovršena, kupola i kalote nad apsidama oslikane su al fresco zidnim slikama 1726. godine. Također su dograđeni zidovi s lijeve strane lađe, tako da je taj prostor služio kao sakristija.

Sve ovo napisano, potanko je razložio Križevčanin, pavlinski povjesničar Nikola Benger u svom djelu "Kraljica mučenika, nebrojenim milostima blistajuća Bogomajka Žalosna Marija" gdje se donose podaci o nastanku, napredovanju i čudesima čudotvornog kipa Blažene Djevice Žalosne podignutog u Križevcima na rijeci Koruškoj. Ova knjižica objavljena je 1730. u Czestochowi (Čestohova) u Poljskoj, a reizdanje je objavila 1996. Matica hrvatska, Ogranak Križevci.

Potrebno je spomenuti, a što ne donosi N. Benger u svom djelu jer je nastalo tek kasnije, da je 1872.-1873. dograđen zvonik s jarmom u koji je ugrađeno pjevalište. Tako dobivamo jedan povijesni presjek nastanka i razvoja naše crkve Majke Božje Koruške. Povjesničari ističu da je dogradnjom zvonika narušena osnovna ideja simboličke arhitekture s dominantom u križištu gdje je smješten kip.

2. ŽUPA BLAŽENE DJEVICE MARIJE ŽALOSNE I SV. MARKA KRIŽEVČANINA

2.a. Povijesni presjek Župe u Križevcima

U Križevcima je od najstarijih vremena djelovala samo jedna župa. Župnom crkvom je najprije bila ona Sv. Križa, najstarija crkva u gradu sa sedam zvonika. Po svoj prilici, u toj je crkvi sakramente primio naš najpoznatiji sugrađanin i svetac mučenik Marko Krizin Križevčanin. Dolaskom braće Reda sv. Pavla prvog pustinjaka (pavlini) u Križevce, gradi se pavlinski samostan i crkva sv. Ane. Za dolazak pavlina u Križevce najzaslužniji je Ivan Zakmardi Dijankovečki. Budući da je bio utjecajan u vodećim krugovima zemlje, a i sam je bio protonotar hrvatskoga kraljevstva, želio je učiniti nešto pozitivno i korisno za svoj grad. Tako poziva pavline u Križevce, osiguravši im sve potrebno za rad, sa zahtjevom da organiziraju školstvo u gradu i pro-maknu ga u prosvjetno središte pokrajine. Dokidanjem pavlinskog reda, samostan je preuređen za potrebe župnog stana i Magistrata. Crkva sv. Ane proglašena je 1789. župnom crkvom.³

U novije vrijeme ukazala se potreba raste-retiti, zbog veličine, Župu sv. Ane te je zagrebački nadbiskup Josip kard. Bozanić osnovao novu župu: Župu Blažene Djevice Marije i sv. Marka Križevčanina sa župnom crkvom Majke Božje Koruške. Potpisnika ovog teksta je uzoriti g. kardinal Bozanić pozvao na razgovor u srpnju 2003. i stavio mu na srce organiziranje nove župe s naglaskom na revitaliziranje pobožnosti prema sv. Marku Križevčaninu. Stoga je uz prvi titular Blažene Djevice Marije Žalosne (15. rujna), novu župu stavio pod nebesku zaštitu sv. Marka Križevčanina kojeg župa ima slaviti na dan kada je kanoniziran u Košicama u Slovačkoj (2. srpnja). Prema dogovoru, liturgijski se život trebao organizirati ulaskom u novu crkvenu godinu, dakle, s vremenom došašća.

2.b. Proglašenje i život novoproglašene župe

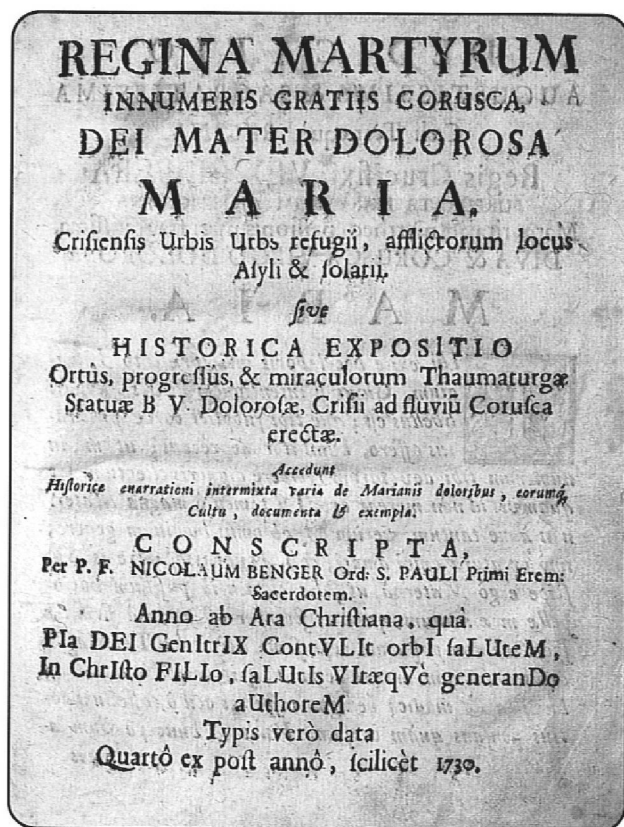
Na Novu godinu 2004. godine, u prekrasnom božićnom ambijentu i u dupkom ispunjenoj crkvi,

euharistijsko je slavlje predvodio pomoćni zagrebački biskup Vlado Košić i proglasio najprije Župu Majke Božje Koruške i sv. Marka Križevčanina kao župu u osnutku. Na sam dan kanonizacije sv. Marka Križevčanina župu je pohodio uzoriti gosp. kardinal Josip Bozanić dajući poticaj novoj župi u Križevcima. Njegov pohod zapravo je osmišljen kao vanjska proslava osnivanja župe i stoga je na početku misnog slavlja dekan Križevačkog dekanata preč. Vjekoslav Novosel, župnik u Miholcu, ponovno pročitao dekret o osnivanju župe.

Život nove župe započeo je u cijelosti. Nakon božićnih dana i blagoslova kuća, prionulo se uređivanju interijera župne crkve. Crkva nije bila pripremljena da bi odmah postala središte okupljanja nove župne zajednice jer se liturgija obavljala svega u nekoliko navrata godišnje, uglavnom uz Marijanske blagdane. Potrebno je bilo organizirati neophodne stvari za crkvu i liturgiju i smatram se obaveznim ovdje napomenuti da su mi kao upravitelju Župe veliku pomoć pružili sami župljani svojim prilozima, a i svojim rukama.

U duhovnom smislu u župi se organizira redoviti liturgijski život. Svakog drugog dana mjeseca svećenik gost propovijeda i predvodi sv. misu u čast sv. Marka Križevčanina. Razlog zašto baš drugog dana u mjesecu leži u činjenici da je upravo na taj dan blagopokojni papa Ivan Pavao II. proglasio Marka Križevčanina svetim. Prvu misu u ožujku 2004. održao je pater Bonaventura Duda, naš poznati teolog i bibličar, koji je za tu prigodu sastavio molitvu sv. Marku u čast, a ususret jubileju: 100. obljetnici njegove beatifikacije i 10- godišnjici kanonizacije. Božji je narod moli svakog dana na misi prije završnog blagoslova. Od samih početaka Župa izdaje časopis "Sv. Križ - list križevačkih župa" koji uskoro ulazi u svoju četvrtu godinu izlaženja. Župa se nije zatvorila u okvire grada Križevaca, nego je otvorena i lijepo prima drage nam goste. Čini mi posebnu radost što su našu Župu, između mnogih drugih, posjetili Zagrebački solisti i izveli jedinstveno djelo J. Haydna Sedam posljednjih Kri-

³ Palošika, Vladimir, Proštenjarska crkva Majke Božje Koruške, Križevci 2004., str. 6-7

REGINA MARTYRUM, 1730,
Gradski muzej, Križevci.

stovih riječi na križu, kao i Pučki pjevači iz Starigrada na Hvaru (Faroski kantaduri) otpjevavši starohvarskim napjevom dobro znani koncert "Za križem".

2.c. Aktivnosti vezane uz uređenje crkve Majke Božje Koruške

Novije vanjsko uređenje crkve započelo je još u vremenu dok nova župa nije bila proglašena. Pod ingerencijom Župe sv. Ane, uz novčanu pomoć Ministarstva kulture i Grada Križevaca, postavljene su nove bakrene kape na zvoniku i kupoli i postavljen novi krov na crkvi. Tijekom 2006. g., po odobrenju Konzervatorskog odjela u Zagrebu, crkva je izvana potpuno građevinski, limarski i restauratorski obnovljena. Prof.dr.sc. Branka Aničić iz Zavoda za ukrasno bilje i krajobraznu arhitekturu izradila je hortikulturalni projekt okoliša crkve. Sam je projekt još potrebno realizirati, dočim se ipak u kratkom vremenu uspio popločiti novi plato ispred crkve antiko rustikalnim betonskim kockama.

U pripremi je sanacijski projekt dotrajalog i oronulog poklonca sv. Ivana Nepomuka, dok je prema Državnom uredu za upravljanje državnom imovinom predan zahtjev za zamjenom onog zemljišta koje je "u ime naroda" oduzeto crkvi kako bi prostrano, ali zapušteno zemljište sjeverno od crkve, ušlo u imovinu Župe i namijenilo se za izgradnju svetišta sv. Marka Križevčanina. Ta čestica je već prethodno ušla u Generalni urbanistički plan Grada Križevaca kao prostor za svetište uz koji bi se izgradio pastoralni centar. To su razmišljanja i ideje o kojima će se još raspravljati i nastojati donijeti najbolje konačno rješenje.

Tako se uz crkvu Majke Božje Koruške isprepliću prošlost i sadašnjost, bogata povijest nadopunjuje se novim sadržajima i okolnostima. I sasvim sam siguran da će nam naša zaštitnica Nebeska Majka pomoći u plemenitim nastojanjima i neće dozvoliti da krenemo u krivom smjeru. Riječima zagovora N. Bengera poklanjam upravo Njoj, Kraljici mučenika, ove zadnje retke.

ZAVJETNA MOLITVA

*preporuke zaštiti i naklonosti Marijinoj,
koju valja češće ponavljati*

Presveta Majko Božja, preslavna Kraljice neba i zemlje, Marijo! Ja, premda nedostojan i griješan, Tebe danas za Majku svoju prelubeću i Zaštitnicu nada sve vjernu izabirem i ištem, i sebe Ti za sina i šticenika zavjetujem; i vječnomu se služenju Tebi i svetoj ljubavi prema Tebi sav posvećujem.

Udostoj se, molim Te usrdno, za takva me primiti, da Te se tako mognem odvažiti kao svoju Majku zazivati. Jer, premda sam toga nedostojan, mila neka Ti ipak bude oporučna volja Tvoga Raspetog Sina a moga Spasitelja; on me na žrtveniku Križa umirući, preporučio Tebi za sina, onim preslatkim riječima: Evo Ti sina. A Ti si tako, stojeći žalosna pod Križem, postala mojom Majkom. Neka, dakle, ne priječi moja nedostojnost da Te smijem s ljubavlju zazivati kao svoju Majku i da pun ufanja pohrlim u zaklon Tvoje majčinske zaštite.

Od sada odlučujem i čvrsto namjeravam sinovski Te ljubiti, pobožno štovati i svim srcem častiti. Ti pak pokaži da si Mati, i daj da ja ustrajem biti Tvoj vjerni sin. Zapali me ognjem prave ljubavi prema Tebi. Daj da uživam Tvoju majčinsku blagost. Ravnaj mnome u svim mojim djelima. Budi mi na pomoć u svim mojim potrebama. Zaštiti me u svim pogiblima duše i tijela, poglavito mi u mojim smrtnim mukama pritekni

u pomoć svojim svetim bolima. Slušaj i usliši me sada dok Te molim za onda, o blaga, o zdušna, o slatka Majko Marijo! Amen.⁴

N.B. Čuda koja se spominju u tekstu, a koja su se dogodila pod okriljem kipa Gospe Žalosne, preuzeta su iz knjige Nikole Bengera Kraljica mučenika.

⁴ Umjetnička topografija Hrvatske, Križevci grad i okolica, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1993., str. 183